

AHMET DEMİREL
Tek Partinin Yükselişİ

AHMET DEMİREL 1957'de Trabzon'da doğdu. Orta öğrenimini 1976'da Darüşşafaka Lisesi'nde tamamladıktan sonra, 1980'de Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi Bölümü'nü bitirdi. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans çalışmasını, ardından 1993 yılında doktorasını tamamladı. 1981'de *Yurt Ansiklopedisi*'nin "sosyo-ekonomik yapı bölümü" koordinatörü olarak çalışma yaşamına atılan Demirel, şimdiye kadar çeşitli basın yayın kuruluşları ile piyasa ve kamuoyu şirketlerinde çalıştı. Halen Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışıyor ve Türkiye'nin yakın siyasi tarihiyle ilgili çalışmalarını sürdürüyor. Pek çok makale ve araştırmasının yanı sıra *Birinci Meclis'te Muhalefet: İkinci Grup* (İletişim Yayınları, 1994), *Ali Şükrü Bey'in Tan Gazetesi* (İletişim Yayınları, 1996), *İlk Meclis'in Vekilleri: Milli Mücadele Döneminde Seçimler* (İletişim, 2010), *İsmet İnönü/Defterler (1919-1973)* (yay. haz., YKY, 2001), *Nihat Erim/Günlükler (1925-1979)* (yay. haz., YKY, 2005) başlıklı kitapları da yayımlanmıştır.

İletişim Yayınları 1733 • Araştırma-İnceleme Dizisi 290

ISBN-13: 978-975-05-1027-4

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Cumhuriyet'in ilk yıllarında,

İstanbul'da seçim sandık kurulları

UYGULAMA Nurgül Şimşek

DÜZELTİ Melek Özmüş

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

AHMET DEMİREL

Tek Partinin Yükselişİ

*Bu kitabı
hocam Taha Parla'ya
armağan ediyorum.*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
80. YILDÖNÜMÜNDE BİRİNCİ MECLİS.....	11
BİRİNCİ MECLİS’TE İKTİDAR VE MUHALEFET.....	33
BİR DEMOKRATIN ÖYKÜSÜ: HÜSEYİN AVNİ ULAŞ.....	91
HÜSEYİN AVNİ BEY’İN TEVHİD-İ EFKÂR GAZETESİNE BEYANATI.....	109
KURTULUŞ SAVAŞI SIRASINDA MİLLETVEKİLLERİNİN SAVAŞ SONRASI TÜRKİYESİ’NE BAKIŞLARI.....	125
1923 SEÇİMLERİ.....	151
TEK PARTİ DÖNEMİNDE SEÇİMLER VE MİLLETVEKİLLERİNİN PROFİLİ.....	163
MİLLİ MÜCADELE VE TEK PARTİ DÖNEMLERİNDE DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ İLLERİNİN TBMM’DE TEMSİLİ.....	197
TÜRK PARLAMENTO TARİHİNE DAİR BAZI DİPNOTLAR.....	251
TBMM’DE LOZAN GÖRÜŞMELERİ.....	281
ATATÜRK DÖNEMİNDE KEMALİZM.....	293

1930'LU YILLARDA BİR İSİM DEĞİŞİKLİĞİ:	
MAARİF VEKÂLETİ / KÜLTÜR BAKANLIĞI	307
RESMÎ YAYINDA PARTİ TARİHİ	325
50. YILDÖNÜMÜNDE 1950 SEÇİMLERİ	337

ÖNSÖZ

Bir kitapta 1995'ten bugüne Milli Mücadele ve tek parti dönemlerine ilişkin yazmış olduğum makaleler arasından günümüzde de hâlâ anlamlı bulduğum on dört makaleyi bir araya getiriyorum.

İlk beş yazı Milli Mücadele dönemiyle ilgili. Bunların dördü daha önce değişik dergilerle kitap derlemelerinde yayınlanmıştı. Hüseyin Avni Bey'in *Tevhid-i Efkâr* gazetesine beyanatıyla ilgili olanı ise ilk kez yayınlanıyor. Altıncı yazıda 1923 seçimlerini ele alıyorum. Bunu yine ilk kez yayınlanan ve tek parti dönemindeki seçimlerle milletvekillerinin profilini konu alan görece uzun bir değerlendirme izliyor. Ardından Türkçe olarak ilk kez yayınlanan bir yazı var. Bu yazıda Milli Mücadele ve tek parti dönemlerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin TBMM'de temsil sorunu üzerinde duruyorum. Daha sonraki beş yazının tamamı tek parti döneminin çeşitli yönleriyle ilgili. Son makalede ise bir dönemin sonu anlamına gelen 1950 seçimleri konu ediliyor.

Bu yazılar farklı tarihlerde, farklı yerlerde yayınlanmış oldukları için ve konular zaman zaman birbirleriyle örtüştü-

ğü için, doğal olarak, yer yer bazı tekrarlar söz konusuydu. Bu derlemede yeniden yayınlanırken tekrarları mümkün olduğunca ortadan kaldırmak için hemen hemen bütün yazılarda bazı küçük değişiklikler yaptım, bazı yerleri çıkarttım, küçük ilaveler yaptım. Yine de bazı tekrarlar kalmış olabilir. Bunların hoşgörüyü karşılanacağını umuyorum.

Bütün makalelere benim dışında birçok kişinin emeği geçti. Bu kişilerin tümüne yeniden teşekkür etmek isterim. Bunların içinde eşim Merâl Demirel, oğlum Ali Yağmur Demirel ile sevgili dostum Yücel Demirel'i bir kez daha özel olarak belirtmek isterim. Başta Kerem Ünüvar olmak üzere İletişim Yayınları'nın bütün çalışanlarına da ayrıca teşekkür ediyorum.

Son zamanlarda Türkiye'de yakın tarihimiz daha çok konuşulur hale geldi. Dersim harekâtı, İstiklal Mahkemeleleri, tek parti dönemindeki bazı uygulamalar vb. derken toplumda yakın tarihimize ilgi giderek arttı. Günlük gazetelerde ve televizyon programlarında yakın tarihimizle ilgili yazı, haber ve programlar artık neredeyse her gün karşımıza çıkıyor. Kitabın bu tartışmalara da bir katkı sağlayacağını umuyorum.